

מקורות לעיון במס' שבת: פרק שואל

דף כג

מ. זילברמן

אדר ב' תשע"ד

(קמט.) **שטרי הדיוטות (א).** [א] תנן (קמח:) מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו אבל לא מן הכתב, ע"כ. ואיתא בגמ' מ"ט רב ביבי אמר גזירה שמא ימחוק אביי אמר גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות, ע"כ. ולהלכה (סי' ש"ז סי"ב) נקטינן כטעם גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות. אך לא מפורש בגמ' טעם איסור קריאה בשטרי הדיוטות גופא. ונחלקו בזה הראשונים. [ועי' בריטב"א (ד"ה שמא יקרא) שכתב דאף דקריאת שטרי הדיוטות עצמה אסורה משום גזירה, אין בדין משנתנו משום אין גוזרין גזירה לגזירה, דכולה חדא גזירה היא ואי לאו הא לא קיימי הא.]

פסק הרמב"ם (פכ"ג שבת הי"ט), "אסור לקרות בשטרי הדיוטות בשבת שלא יהא כדרך חול ויבא למחוק מונה אדם פרפרותיו ואת אורחיו מפיו אבל לא מן הכתב כדי שלא יקרא בשטרי הדיוטות". הרי ס"ל להרמב"ם דקריאה בשטרי הדיוטות אסורה משום שמא יבא למחוק. [ומלשונו "שלא יהא כדרך חול" משמע דנכלל בעובדין דחול, ועי' דברינו בזה בדף כ-כא) וזה כלשון התוספתא (פי"ח ס"ב), "מונה אדם את ארחיו כמה בחוץ וכמה בפנים וכמה מנות צריך להתקין להן מן הכתב שעל גבי הכותל אבל לא מן הטבלה ולא מן הפנקס כדרך שעושה בחול".]

כתב הרא"ש (סי' א') דקריאת שטרי הדיוטות אסורה משום ממצוא חפצין ודבר דבר. וכן כתב הרא"ש (סי' א'). וכתב הט"ז (סי' ש"ז ס"ק י"א) דכן ס"ל לרש"י ולכן לרש"י (קטז: ד"ה שטרי) דאף אגרת שלום אסור משום שטרי הדיוטות. [וזה כרש"י קטז: (ד"ה שטרי הדיוטות) ודלא כרש"י בסוגיין שפירש דשטרי הדיוטות היינו דוקא שטרי מקה וממכר ועי' תוס' בסוגיין ד"ה שטרי הדיוטות ולעיל (קטז: ד"ה וכ"ש)]. ואילו להרמב"ם דאסור משום שמא ימחוק לא שייך שמא ימחוק באגרת שלום.

אך בא"ר (סי' ש"ז ס"ק חל"א) העיר מדברי הרמב"ם פיהמ"ש שכתב, "הטעם שאסרו למנות מן הכתב שמא יקרא אגרות בשבת וזה אסור שכל זולת ספרי הנבואה ופירושיהם אסור לקרותו לא בשבת ולא ביום טוב ואפילו היה בו דברי חכמה ומדע". [וזה דלא כשו"ת הרשב"א (ח"ז סי' רפ"ח) שהתיר לקרוא ספרי חכמה ורפואה בשבת וכתב דלא דמו לשטרי הדיוטות. ודבריו הובאו כ"יש מי שמתיר" בשו"ע (סי' ש"ז סי"ז). ובמ"ב שם (ס"ק ס"ה) כתב דנוהגין להקל והביא מהא"ר דירא שמים ראוי להחמיר בזה ע"פ דברי הרמב"ם]. הרי לדברי הרמב"ם בפיהמ"ש עיקר איסור שטרי הדיוטות היינו איגרות שלום. ובמ"מ כתב דזוהי דעת הרמב"ם להלכה ובזה הרמב"ם כרש"י. ועוד העיר הא"ר מדברי הר"ן (מד. בדפי הרי"ף ד"ה והלכתא) שכתב ששטרי הדיוטות אסורים בקריאה משום שמא ימחוק וכלל איגרות שלום בשטרי הדיוטות. וברא"ש אסר אגרת שלום אטו שאר שטרי הדיוטות. ומ"מ אף אם אין זה דעת הרמב"ם, דעת הרמב"ן (חידושים קנא. ד"ה הא דקאמר) היא דאין איגרות שלום בכלל שטרי הדיוטות.

המרדכי (סי' רנ"ד) כתב כדברי הרמב"ם דטעם איסור קריאה בשטרי הדיוטות הוא גזירה שמא ימחוק. ומטעם זה כתב ד"עיון כתב בדרך העברה מותר" דאין בזה חשש מחיקה. ונראה דזה כמו הדעה שהביאו חכמי ספרד (רשב"א ריטב"א ור"ן) בשם בעלי התוס' ד"להסתכל בכתב ולמנות בלבבו" מותר. ודעה זו דחו חכמי ספרד. וכן פסק בשו"ע (סי' ש"ז סי"ג) דאסור לעיין בשטרי הדיוטות אף בלי קריאה. [ועוד טעם לאיסור קריאה בשטרי הדיוטות מצינו בחי' הר"ן (קמט. ד"ה שמא יקרא) (וכן ברי"י מלוניל) שכתב, "פירוש דאסור לקרות בשטרי הדיוטות לפי שאין בהם תועלת וצורך י"ט ואינם ראויים לטלטל. אי נמי אסור שמא יכתוב תשובה לשואל ממנו דבר". ודברים דומים במאירי (ד"ה המשנה השני) שכתב דקריאת שטרי הדיוטות אסורה "מאיסור טלטול או שלא יהא בעיניו כחול ויבא למחוק".]

ב] איתא בגמ' (קמט.) ת"ר כתב המהלך תחת הצורה ותחת הדיוקנאות אסור לקרותו בשבת. ופירש"י שמא יקרא בשטרי הדיוטות. [אך בפמ"ג (א"א סי' ש"ז ס"ק כ"א) כתב דרש"י לאו דוקא וכוונתו לומר דהוי שטרי הדיוטות ממש.]. ובמאירי כתב ד"אין לך שטרי הדיוטות גדול מזה". ובלשון הר"ח על הגליון, ד"לא גרע משטרי הדיוטות". [ושיטה שלישית מצינו בבעל המאור (סג. בדפי הרי"ף) דאסור מגזירה שמא ימחוק.].

ובספר איל משולש (קונטרס הביאורים סי' ד' אות ד'-ה' וסי' ט') דייק דנחלקו רש"י ור"ח בגדר איסור קריאת כתב שתחת הצורה. דרש"י כתב (ד"ה כתב המהלך), "כגון בני אדם המציירים בכותל חיות משונות או דיוקנות של בני אדם של מעשים כגון מלחמת דוד וגלית וכותבין תחתיה זו צורת חיה פלונית וזו דיוקנית פלוני ופלונית". ואילו הר"ח כתב רק, "הכתב שתחתיו אסור לקרותו". ומשמע דלרש"י דוקא היכא דיש סיפור דברים המסביר את הציור הוא דאסור, ואילו להר"ח כל כתב שתחת הצורה אסור. והעיר דמדברי רש"י יש סמוכין לשיטת המג"א (סי' שכ"ג סק"ה) שפסק ע"פ דיוק בשו"ת הרא"ש (סי' כ"ב) דאף דאין לקרות מתוך פתקאות סכום מעות שנדרו, "אם כתב שם האיש לבדו מותר לקרות ולעשות נקבים דלא מקרי שטרי הדיוטות אלא שטר שכתוב בו איזהו עסק". דאם כתוב רק שם אדם אין בזה שום סיפור דברים. וכתב דע"פ זה התיר הגרי"ש אלישיב זצ"ל לקרוא בשבת כגון שם הבעלים על הספר או השם שעל מקומו בבית הכנסת או שם רחוב שעל שלט או שם מאכל או מספר הבית (ועי' עוד דוגמאות שם בעמ' קמ"ז).

ההמשך יבוא אי"ה

התבורה הבאה תתקיים אי"ה בליל שני בשעה 9:25 בG303

הנושא: ממצוא חפצך (קנ).